

ШЫН

№ 62 (15282) ♦ 1994 чылдын апрель 16, суббота

Солунга ат салга шагы 22.15. Садар өртээ 60 рубль.

ӨӨРҮШКҮНҮН КАРАК ЧАЖЫ

Тыва Республиканың Чоочуннар Заааның Даргазының социал политика талазы-биле оралакчысы Б. С. Шырап Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Совет Эвилелиниң Маадыры Николай Николаевич Макаренко утускай чалалга-биле болуңга хүлээп алган.

Бистиң республикага Совет Эвилелиниң 9 маадырлары чурттан ажылдап чораан. Оларның аразындан ам чыгыс артык ижи Н. Н. Макаренко болуп турар. Ол дайын үезинде Ленинград хоогунга болган калың-берге тулчуушкунга өрес-маалдыгы чорун көргүсөн. 1944 чылдын июль 1-де анаа Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Николай Николаевич бо чылдың 75 харлаар-даа болза, ооң кайдыкшыл байдалы эки болгаш хөй-нитти акылдарына доктаамал киржиң.

Виктор КАРА-САЛ.

КАДАРЧЫГА ДУЗА

«Бурунгаар» совхозта коллектывтер малчынарга дузалажып, график өзүнар кышталарга чедин, кадарчыларның кышын кажалаарының көрженин колга-рып берип элевен.

Кыштап келер чылга белеткээри — малчын бузуңуң, кол хүлээлгесин. Мен бо кыска чүүлүңгө совхозта турут бригадалының шэфтээшкенине киршкенни кысказы-биле бичирип болаан мен. Чоокта чаа бир дымтаңар хүнде совхозтуң хоочун малчыны өктөк-оол Айкаевич Монгуштуң кыштаанга чеде бергенер. Кыштагың дээр безин Хой фермазы дээр. Чүге дээрге, совхозтуң хоон бир шадга манаа мөөнөзө турган. Ам ийла малчыны ө-бүдө өктөк-оол Айкаевич, ооң өөңү ишти Анай Шырапаковна совхозтуң бир колдан кошкарларын база өрген чылгы анай-хураганнары азырап кыштаанар. Кадарчының колданында мал-маганының пенгели шыраак, мал чени четир. Юданды 52 улуг кошкар, 50 ажык анай, хураган кыштаан. Малчыдан кайдык кыштаанар айтпаларымга, сол-менди кышкыдыкты, эңир чылын күзүн арай оной көчүп келген

Савелий САРЫГ.

ИШКИНДЕН КЫСКА МЭД ЭЭЛЕР

Суурда каш чыл бурунгаар армян тулгужуларның кылган көдөс Кудурта бажыны бо кышын ажылдаваан. Оң кол чылдагаанын кысказы-биле тайбылдарлаа мында. Одалга чериниң чамдык кезектеринге септелге кылбааныңдан Кудурта бажыны «дыштангы» кыштаан. Хурал-суглаалар школада эртип турар.

Ажыл-агыйның малчынары коржааның улуг өргөнтүгү далганын салып алырындан ойталап турарлар. Суурда гара шандыга тараа тырттар дээрбе ажылдаглар киргенде бээр ийи чыл четкен. Малчынар совхозтан алган кызыл-тазын анаа чик өртек-биле дээрбеледин ап турарлар. Дээрбени Чыкыл-оол Монгуш урелиниң чок акылдарып турары мактанчың.

Сүт-Хөл кожуунуң чагырга даргазы А. О. Кенден, ТР-нің Дээди Хуралының дулгады О. Ш. Ондар, совхоз директору О. Н. Ондар база ажал-агылда мал эмирлерин Чагыс-Шивиниң өшкү бригаданыңе катышкан үнүшүнүң чоокта чаа кылганар. Олар малчынарының амбылдар-чуртталгазы, акыл-ижи-биле таныжып, суртаал ажылдын кылып, малчынар-биле ажык акыл-агылыгы чугааны кылганар. Бо үнүшкүн кайы-даа талаага аажок ажыктык болган.

Хоочун друктугалыг механизатор Чаш-оол Шыдыраевич Ондар ажыл-агылда сизен белеткээр бригаданың удуртучуу. Ол чаксы хову ажылынага белеткелди бо хүннерде бижырмачыгы чорудуп эгелээн. Анаа ажылдаар кожук машиналарының септелгенин чоокку хүннерде доозар дөш шулдугу ажылдап турар. Хоочунуң үлээсе бүдүргөніне болузнам!

Ишкин суурунуң кудумчуларында «эзегизи дыңзый берген» киждериниң көсүкүң конжуг аларган. Садылга арага сагтайп турар. Араганы чажыт адрестерге багып, «коммерсантлар» бүдүү сада каанар аларганын чуртакчылар челемен, чурааларын турар. Манаа хамаарыштыр суму чагыргаа болтуң, шыныгы хыналдаларын чорудуп, чажыт салдыжылары тудуп, торгаар болза эки. Тудуш АМЫРАК.

ШЕРИГ ООЛДАРГА УЖУРАШКАН

Сибириниң шериг округуң чоокта чаа болган хуралыны киржикчилер — Тыва Республиканың Айылды чок чорук чөвүлелиниң секретары В. А. Албан, республиканың Дээди судунуң даргазының оралакчысы З. Н. Валшини, кадык камгалал сайдыын оралакчысы О. Х. Ондар олар тыва оолдарының Новосибирскде шериг албаны эртирин турары 42641 дугаарлыг шериг кезизге чораннар. Биздэ Тывадан 120 оол шериг албаны эртирин турар.

Полктуң командири болгаш еске-даа офицерден ында албан-хүлээлгени эртирин турар тыва оолдарын корум-чурумунуң, даңган черектеринге ак сеткилдиг, харыскалгалың болдуңуң келгилеринге ужуражылга үезинде чугаа лаан. Оолдар анаа баргаш 2 ай бижине четпээн-даа болза, олар солдат амбылдарын бүгү талааларын эки шигелдиң азелер берген. Оларын аразындан анаа дайынчылар Арсен Оюн, Омак Монгуш, Майдан-оол Оюн, Валим Ондар, Эдуард Ховалыг, Аяс Санжай болгаш оон-даа өскөдөр эш-өөргүңүң үлгерин көргүзүп турар. Оолдарың чурттап, амбылар, өөөрин турар байдалдары эки болган дээрзин төлөөдөр херек кырында көргөн.

Шериг оолдар Сибирь хоорайларында көзү турар тыва аңсамбырларын оюн-көргүзүңгүң көрүкөсү, республика солундарын доктаамал номчукчуларын чакырткан төлөөлөрүнө чугаалаанар.

Роман ТАС-ООЛ.

Часкы хову ажылдарыңа белеткел ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫНЧЕ КИРИПКЕН

Часкы тарылгага чедир саның хонуктар арктан. Күсү дүжүттүң күзүн барып чү хире болуру — анаа белеткелден улуг хамааржылы билдинир. Механизаторларның байгы-ла болдуй, сагыш-сеткили бөгүдө чүгүле тараалда, хову-шөлдерде, үезинини чаштырып ап, «часкы тарылганы багыт эвес чорудуп алдывы» деп түнел үндүрбөш шаанда, оларның сагыш-сеткили каяа оожургаар.

Часкы тарылга ам чүү боор, келгени-ле бо. Каш хонук эртин, үези кээрге, акыл-агыйларын тараажылар үезин чаштыргалыгыңче кириптер. Анаа чедир олар бөгүдө белеткел акылдарын адатталылар дөш бар-ла, болдунар-ла хемчеглерин ажылтап турарлар. Уезин, часкы хову акылдарына ажылаар машина-техника-биле акыл-агыйларын хандырганың амгы байдалдар аңгы-аңгы болбай, Холда бар бүгү техниканы белең байдалче кирип, септелгени кылып алыр дээр, акыл-агыйларда аक्षा чок, чок болза чедипсе,

Республиканың ажыл-агыйларын механизаторлар шык базырышының өй-шаанда шынарлыг чорудар сорулганы салгаш, бо хүннерде ол ажылды организаствы эгелээн.

өре-шире бажын ашкан, кы-вар-чаар материалдарга ба-зал-аа аक्षा херек. Чажар уезинин удур четчелеп, са-лып ап турар акыл-агыйлар база бар болгай. Ыңчалаж-жок механизаторлар, тараажылар бо чылгы часкы тарылганы организаствы чору-дарың бүгү-ле аргаларын ажылтап турарлар.

Ажыл-агыйларның меха-низаторлары бо хүннерде часкы хову-шөлде шык ба-зырышыныңче кирипкен. Тан-ды коюңуңда «Шал-ган» «Межогой», «Нар-Булуд» совхозтарының меха-низаторлары шык бази-рышыныңче кирипкениң үзгелдигин улуг агроном Михаил Андреевич Бабанин телефон дамчыштыр биске

«Часкы тарылга ам чүү боор, келгени-ле бо. Каш хонук эртин, үези кээрге, акыл-агыйларын тараажылар үезин чаштыргалыгыңче кириптер. Анаа чедир олар бөгүдө белеткел акылдарын адатталылар дөш бар-ла, болдунар-ла хемчеглерин ажылтап турарлар. Уезин, часкы хову акылдарына ажылаар машина-техника-биле акыл-агыйларын хандырганың амгы байдалдар аңгы-аңгы болбай, Холда бар бүгү техниканы белең байдалче кирип, септелгени кылып алыр дээр, акыл-агыйларда аक्षा чок, чок болза чедипсе,

«Часкы тарылга ам чүү боор, келгени-ле бо. Каш хонук эртин, үези кээрге, акыл-агыйларын тараажылар үезин чаштыргалыгыңче кириптер. Анаа чедир олар бөгүдө белеткел акылдарын адатталылар дөш бар-ла, болдунар-ла хемчеглерин ажылтап турарлар. Уезин, часкы хову акылдарына ажылаар машина-техника-биле акыл-агыйларын хандырганың амгы байдалдар аңгы-аңгы болбай, Холда бар бүгү техниканы белең байдалче кирип, септелгени кылып алыр дээр, акыл-агыйларда аक्षा чок, чок болза чедипсе,

АЖЫЛДААРЫНГА БУЗУРЕА УЛУГ

Дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйның автомашинар паргының эргелекчизи Сергей Лопсанович Сартының чүк машиналарының техниктиг байдалын Таңды кожуунуң күрүнеңи автомашинар инспекциязын хыналды көргүзери-биле документтерин белеткеп орган черинге чеде бердим. Оон кылып чорудуп турар ажылынын дугайында допчу чугааны кылдывыс.

Хадылыңың дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйыңда чүк машиналары — «ГАЗ-53» оң машинаң сизи ажылдап турар, ийизи септелгедө, «ЗИЛ» деп машина беш, дөртүн кывар-чаар ма-териалдарың ховары-биле амгы үезде түр тургузуп каан. Олар чаксы хову акылдарыңа белең. Бир «ЗИЛ» Кызылдың сүт заводчүдө

черлеринден алыр чүк сөөртүр. Бүгү машиналарның техниктиг байдалын хыналдырыңа КАИ-нің бир сазын үези өртөзүш мур рубль, бир машинага лицензия өртөзүш мур рубль ажып турар. Ыңчанга саналганы кылгаш, шалчидилгени чорудар.

Тараж эргелекчизиниң чугааны-биле алырга, машина-техниказыңа артык кезектерин Кызылдан, акша-төгерикти чогуур черлерге шилчигетиң, эвээш-биче-даа бол ап турарлар болду. Часкы хову акылдарыңа тускайлаан акша-хөргөни ам-даа акыл-агыйның агар саныңе кирбей турарын кол инженер Григорий Май-

тын чугаалап тура, агроном бистиң кирээргениңиңи мыйдык чүүлде улаңдарды: чугаа — эртен чылгы дүжүдүңден саткан продукцияны өртөн тараажыларның бөгүңе чедир төлөдип, ап чалажып турары, акша албайн турарының дугайында чугаа-лыр. Көзүнүн ишчи-леринин хун бүрдө амыдыралы-биле холбашкан чугула бо айтыргың «Революция-ның чалбыыгы» совхозтуң тараажылары бөгүдө тургузуп турар. Оларның ол айтырыгы, негелдиз чөптүг, продукцияны бүдүрөш, сакан болганда, ол дөш өртөн алган турар ужурулг сен. Киждерин соңуургалы ыңчан улуг болуп ужурулг. Ыңчанга ол бо айтырыгы тарылга бүдүзүңдө республиканың Көлээ ажыл-агый ламызынга, Таңды ко-жуун чагырга черинге чедир берип дилеп турарлар. Оон-биле калы Сосновское дур-жулга-бүдүрүлге ажыл-агый-ның амбылдары база-ла сакан продукцияны лези төлөвирини эртен чылдын декабрь айга албан.

Вера КУУЛАР.
«Шынын» кюрр.

Чагыдылга-94 ЧАРТЫК ЧЫЛДА

ӨРТЭЭ—9600 РУБЛЬ

Хүндүлүг номчукчу! Чугаа чүү дугайында болурун угаап оор силер. Ам мырнай чачыл аптарган болгай. Солун-сеткүүлдерин чагыдылганы бүдүн чылга эвес, а чартык чылга чорудуп турарыыс аан. Бо өртектерин доктаамал өзүп, акшаның үнеси өскерилп турар үезде ыңчанмас арга чок. Бо чылдын бирги чартыгына чагыдылганы кылып турарыыс үезде солунну үндүреринге чарыгдалдар-биле амгы үезде анаа чарыгдалдарын акшага хемчээлин канчап денээр боор. Хамык-ла чүвениң өртээ бо үениң иштинде дыка өскерилген — каш катал улгаткан деп болур.

Ыңчанга ам бистин «Шын» солунуң 1994 чылдын ийги чартыгында чагыдылганың өртээ кандык болурун дыйнадыр мурнуңда чамдык сан-түңнерин адаалтыңар. Бирээде, амгы байдал-биле солунуң бир номерин номчукчуларга, Силерге чедиреринге почта чарыгдалдарың азы ачы-дузазыңын хемчээли 35 рубль (эртен чылдың 16 рубль) апарган. Ону эвээжериниң кандыг-даа барымдаазы чок (районнарда чедире машина-техникага кывар-чаар чүддөр, почтачыларын үлей хуваап, чедиреринге дээш-ле баар). Ийде, март айда «Шын» солуну үндүреринге 11 тонна саазыңа үндүрүлгери-биле кады 22.5 миллион рубль (1 тонна саазының өртээ 1 млн. рубль), типография белектер үндүреринге 9.6 миллион рубль, редакцияның иштиги чарыгдалдарыңа база 12 миллион кире рубль акша-хөргөни үңген. Моортан «Шын» солунуң чачыс номериниң бот-үнесин санаанга, (почта чарыгдалдары чокка) 83 рубль 11 көпөк болур. Нийтиз-биле бо хүннерде чачыс номерин бот-үнеси 118 рубль ажа бээр.

Ол санаашкиннар өзүнар ийги чартык чылда номчукчуң алыр бүгү номерлеринин азы чагыдылганы өртөк-үнеси 15 муң рубль түнүпү апаар. Ыңчалажак редакция чагыдылга өртөн чингедилер шиптирлээн болгаш ону 9600 рубльге доктааткан. Устүнде бердинген бүгү санаашкиннар бөгүңү өртектерин барымдаалаан, ыңчанга чыл төңчүзүңге чедир өртөк-үнесин өскерилп, өзери-биле (батлазы билдинир болгай) холбашкан чарыгдалдар күрүңе акшаландырышкыңыңа дүжөр.

Хүндүлүг номчукчу, ыңчанга «Шын» солуну бо чылдын ийги чартыгына чагылып ап тура, оң чарыгдалдарың чүгү чартык хирезин эгдилеп болуруңарн утазын улуу-биле дилелдиңс. Оон аңгыда, бистиң недела санында парлап келгениңс телепрограммалары солунга парлаанын өртөк-үне-лиг кылгаш чөшпээрээр апаар. Номчукчуларның эрге-ажың камгалал, телепрограммаларын парлаарың уламчылары-биле редакция ол чарыгдал-дарың база болуңга алырын шиптирлээн.

Хүндүлүг номчукчу! Тыва черин социал чарыгдалдарыңа, чоңуну культуразың белидеринге, эртен-билгиң нептердеринге барык 70 чыл дургузунда (келер чыл «Шын» солунуң 70 чыл юбилейи демделеттиңер) үдүп кирип, бараан бооп келген солундарың чагылып ап, оңу деткин-ри номчукчуң хүлээлгези боордан аңгыда, болу-нун хун бүрдө негелдиз деп чүвени меделеп би-лип тур боор силер. Шынап-ла, солун-сеткүүл, ра-дио, телевидение чокка бөгүңү амбылдар каран-гы-дүмбей-биле дөмөй-ле болгай. А «Шын» солун неделага беш катал үнер эң хөй тиражтыг солун бооп келди! Анаа республиканың хөй талаагы амбылдары, чуртта, даштыкыда болушунуңар четир, дөдө хемчээлин-биле чырыттыңың келген болгаш ынды бооп артар-ла.

Ыңчанга, хүндүлүг номчукчу, «Шын» солунуң 1994 чылдын ийги чартыгында чагыдылганы эгелээнин утаптың, боттарыңарны акша-хөргөңериниң хуваалазын тарааштырың, өй-шаанда чагыдылганы кылып алырын сүмелдиреңс. Ийги чартык чыл-га нийти чагыдылга май төңчүзүңдө доостур ужу-рулг болгай. Көрүңер даан, чагыдылга чүгүле 40 ажыг хонук уламчылар, чылгып олар болза, ча-гыдылга чок артып каап болур. База катал сагы-дыралы: ийги чартык чылда «Шын» солунуң чагыдылганының өртээ 9600 рубль, үш айда — 4800 рубль.

Номчукчуларга эпиг болуру-биле чагыдылганың квинтазианы солунуң дараазында номерлеринге сала бээрин баш удур дыйнаатыңыс.

ДОРТУ-БИЛЕ АЖЫЛДАП БОЛУР

Тыва Республиканың биче ГЭС-тер тудуунуң сайыды Мergen Кыргысевич Анай-оолдуң дыңнатканы-биле, Швейцариядан бо хүннерде эки медээлер келген.

Тыва Республиканың Президенти Шериг-оол Дизи-жикович Ооржак бо чылдын январь айда Москва хоорай-га Швейцария Конфедерациязы күрүнеңи Россия Федерациязында ялчизи дээр-ги П. Риттер-биле ужураш-кан болгай. Тываның Тоора-Хемге, Мөген-Бүренге, Бал-дыктыг-Хемте швейцар «ЕВР» болгаш «Промос С. А.» деп фирмаларың дуа-зы-биле биче күчүдү ГЭС-тер тудуруңа Тыва Респуб-ликага дузалаатын мындар 4.5 миллион швейцар франк ашканы бээрин Тыва Респуб-ликаның Чазаның мур-нуңдан Швейцарияның Чазаныңа дилег-бичини Тыва Республиканың Президенти Швейцарияның элчинин-ге ол ужуражышкың үе-зинде тывыскан турган.

Швейцар тала айтыргы дүргөн шиптирлерин-биле Гывангы Чазаның дилег-бичиниң деткээс база бир ча-

га Россия Федерациязының Чазандан кирер болза эки деп күзелдин ыңчан илерет-кен. Тыва тала ужуражылга бетинде-ле ол чагааның тө-левилелин белеткээш, Россия Федерациязының Чазаның Даргазының бирги оралакчысы О. Н. Сосковецке ат салыры-биле кирерге, аңгы-аңгы министрстволар-ның, ведомстволарың ат салган чөшпээржигтелери херек дээш, ол төлевилелди адаанче бадарыпкан олчаан оң салым-чолу билдинмейн, амга чедир ат-даа салдын-маан, Швейцарияже-даа чор-баан.

Ыңчала-даа ам бо хүн-нерде Швейцарияның Ча-заа Тыва Республиканың Чазаның дилег-өөргөниң көргөш, Тоора-Хемге биче ГЭС тудуруңуң «ЕВР» фир-мамың кылып каан өгө-санаашкың-төлөвилениң эконо-миктиг, техниктиг болгаш социал талазы-биле эксперт-тизаның кылып тускай ча-зык комиссиязын тургускан. Кандык-даа, ылангыңа да-штык сайзырларды күрү-нелерин чазан анаа-ла агаар-гык аक्षा оқтап, дилег кири-

СЕМИНАР-ХУРАЛ

Россия Федерациязының Күш-ажыл болгаш чоңу ажылга тургузар талазы-биле яамызының, эргелдер-нин, комитеттериниң делег-тээр аайы-биле каттышкан семинар-хуралы ажылы Москва хоорайда эгелээн.

Ол хуралга киржири-биле ТР-нің Күш-ажыл болгаш чоңу ажылга тургузар та-лазы-биле сайыды Ч. С. Монгуш чеде берген. Семи-нар-хуралга чоңу ажылга хаара тулар, хандырар, тус-кай мергезилдер чедип алы-рың өөөрчир болгаш моон соңуургалы сорулганы дуга-йында база өскө-даа айты-рыларың чугаалажың.

Семинар-хуралды кир-жикчилери хөй билеп алыр болгаш, чамдык шиптирлер айтырыларың чугаалажың алгаш келир.

Ыстиг кюрр.

АЛЕКСЕЙ ЧЫРГАЛ-ООЛГА МӨГЕЙИГ

харадал кымга-даа ала-чайгаар-ла турдуңуң келир. Ону ол ужуражылгага кел-ген чогаалчылар, композитор-лар, артистер, журналистер, өөөрничилер, еске-даа чала-ткан киждер билеп органы билдинир. Шынап-ла, ы-ндыг, Эгертгениңс, бай-байлак таланттыгың киждер элекке мөчүй бээрге, ол дег улуг оосундуруң, чидирге чоң болгай. Оң чырык алын бо-лап, оң бисе артыгың каап чогаалдарың белин-биле үнелеп, Алексей Боктаевич-нин сақтык, анаа байтагың мөгейиниң уран чүгүлө са-лым-чаяның өөөрничилериниң школазында башкы-лар коллективни чыылангар-га бараан болуп, оюн-тог-лазын көргүсөн.

Концерт-ужуражылга и ы

филармонияның симфоник-тиг оркестриниң артистери ажыткан. Олар А. Б. Чыр-гал-оолдуң «Алдан-Маадыр» деп жөңкүмүң поэманыңын «Челер-Оюм» деп үзүндүнү күссөткен. Оң соонда Тыва АССР-тин алдарлыг артизи Е. С. Кененбильди сөзгөле чалаан. Екатерина Сели-оловона сүрагыг композито-руң дугайында чыгыг сөстөрини чугаалаң: — Бистер Алексей Бокта-евич-биче 1941-45 чылдар үезинде баршайгы тыва студияның сүрагыглары болган делди. Ол шин болуңгөңө өрө-нин турду. Аныянда-ла кон-жү биче сеткилдиг, эш-өөр-дүрөк, билиңге чүткүлдүг, белиң күлтуралдыг кижи чүве Жөкжүм херекселдерин-ге ойнаарыңа, ырлар дың-

наарыңа, шинге киржиринге чамал чораян. Бистерини ың-чан орус башкылар өөөдип турган. Черле оң тывыгыңар, сагыңгырың ам-даа утапаан мен. Дирги чораян болза, дына-ла хөй жөңкүмүң чо-лаалдарың тургузуп каар ийик.

Тыва Республиканың культуразының алдарлыг азылдамчызы, чогаалчы О. О. Суванкиттиң чамдык болал-дары бо? — Оң мезү-шынарында бир кол чүдү — болуңга бол-гаш өскелерге конжуг негел-делиң. Бистер оң-биле сөөлү тулдарла колдуңаа кады ажылдап чоран бис. Чыл дээрге, мен канды-бир шулук билеп каар мен, а ол анаа жыг чагаалыр тур-ган. Чамдыкта сөстүн уран-

чыны улам хөөглаар, алы-наны улап, шиник, чараш аяны тывар дээш үр-ле мар-гыжып келтирээр бис. Амбы-дыралың сөөлү хүннеринде ол Тыва дугайында кан-дата чогаалыр сорулганы са-лып чораян. А оң сөзүн мен чогаалыр болган мен. Ыңча-ла-да бистиң ол күзелвиңс боттанмайн барган. Алексей Боктаевич база бир улуг күзелдиг чораян. Ол болза, тыва национал хөгжүм херекселериниң кызың уран чүдү онлине-зигте ажыларың. Оң оң болалы композитор дилиң турда боттамайн барза-лаа, оңу оң салыкчылары, эш-өөр күссөдип каан. Концерт-ужуражылга үе-зинде композиторун чогаат-кан ырлары залга чачыл-ла- Шангыр-оол ДОРЖУ.

Профэвилелдер — куш-ажыл

хоойлузуну камгалалында

КЫЗАГДАЛ, ЫЙЫДЫШКЫНГА

АЛЫСПАС

Амгы үеде өөрдилге болгаш эртем ажылдакчылардың профэвилелдиниң 418 эте организациаларында барык 20 муң кекигиңер бар. Чамдык кижилер профэвилел кекигинден эки тура-биле үнүп, профэвилелдиң ажык чүл деп айтырыны салып турар. Бо чорук профэвилелдериниң аял-чорудулазынын дугайында мелээ, дыңдагытларның кызы болуп турарындан, профэвилелдериниң ажык кошкок турустундан коллективтерден үнүп турар.

Профэвилелдериниң кызымак ходолишкыннериниң ачызында куш-ажыл камгалалынын Кыдыкы Соңгу чүкте чурттап турар болгаш анаа денээз девискээрлерде ажылдап, чурттап турарларга куруне магадлалдары, чигеделер база коллективтерде болгаш дугуйлар дугайында хоойлдул хуээш алынган.

Ындыг түрүкпе, чамдык аял-ажылдарын удуруткучуларынын болгаш хуээш-иниң да эрге-чылгыра черлерин талазындан профэвилелдериниң эргелин колгаарлап, анаа хамаарыштыр хоойлу-дурмнерни ханьида бээр таварылгалар бар. Чижээ, Барыын-Хемчик кожуун чыгаргызы 1994 чылдың февраль айда профэвилел кекигиннериниң дадывырын ажылдап турар организацианың бухгалтериянын дамыштыр төлээр хораан доктаалды хуээш алып алган. Бо айтырыг Тываның Чыраан удуруткучуларын кыргыткан биле көрдүндө-даа болза, анаа хамаарыштыр тайылбыр берикседим.

Профэвилел дадывырын ажылдап турар чериниң бухгалтерияны дамыштыр шилчилге-биле тыртат чуртун 1982 чылдан бээр доктааттырган. Ол айтырыгны Курбан, сан-хөө болгаш адырлар аайы-биле тус-тус амырлар-биле дугурдулган болгаш 1992 чылдың март 25-те РФ-тин Саң-Хөө, Куш-ажыл яамдырларын хуээш алыганы № 4 болгаш 3221-БК дугаарлыг доктаалды биле баддыктыганын. Профэвилел дадывырын бухгалтерия дамыштыр хавыраы РФ КЗОТ-тун 225-ки чүдүлдө болгаш РФ-тин Президентиниң 1991 чылдың октябрь 26-да үндүргөн «Рынок экономикаычине шилчилге үезинде профэвилелдин эргелирин хандыраы деп Чарлында администрация черлери профэвилелдериниң аял-чорудулазында деткимче көрдүрү дээр чүдүлдериң дүгүлүп турар. База РФ-тин

Президентиниң 1994 чылдың март 10-дан үндүргөн «Хамаатарынын куш-ажыл эргелирин үрезинде харыыс-лага дугайында» Чарлында коллективтер кеззелер болгаш дугурукталар дугайында хоойлуну үрезинде, прокуратура, хыналданы шыңгыр чорудуп, кеземчини күштелдирерин оларга дааскан.

Профэвилел, забастовка комитеттериниң киржилгезинде банкыларга эң куду тариф сетказын бир чадак азы 6-дан 7-же көдүргөн. Өөрдилге болгаш эртем ажылдакчыларының профэвилелдиниң Топ Комитетиниң тускай комиссиясы Россиянын Чыраан-биле доктаал-мак ажылдап, өрткертерниң өзүп турары-биле чергелештир шалың өзүлдүзү идиңи берип турар. Шалың өрткөрүлгө турар бээр, РФ-тин 15-те бир үнүп саңдырыгы аял-чорудулазынын организацианнар.

Ыңчалда-даа нитизи-биле дээди өөрдилге черлери Россиянын Чыраан-амдак эртем акашландырбай турар. Чер-черлерде байдалды бергезин март 22-де болгаш апрель 1-де эртерк профэвилел Топ Комитетиниң селектор хураалы баддыккан. Ол айтырыгы шит-пирлериниң дугайында негелдени РФ-тин Чыраанга профэвилелдер тургузарын уламчалап турар.

Рынокке шилчилгенге калды-берге үезинде аял-чорудулазынын биле ажылдап турарларын аразында социал-экономика куш-ажыл х-рызаларын тургузарын боттуп аргазын коллективтер кеззелер магад-лап турар. Бистин улус өөрдилге черлеринде коллективтер кеззелерин административа биле профкомнар аразында чарып турарлар. Куш-ажылчы коллективтериниң социал камгалалын коллективтер кеззелерин дамыштыр Барыын-Хемчик кожуунун, Кызыл хоорайның школа, урулгар албан черлеринде профэвилел комитеттери удуруткучулар-биле чогуу чагыра организациан чорудуп турар.

Куш-ажылчы камгалалы, ажылдаарына бугу талазы-биле таарымчалыг байдалды тургузары, эмчи дуазын «дүзгери, чурттап оран-байкыны экижидериниң айтырыглары коллективтер кеззелерде база чугула черин ээлеп турар.

Республиканың улус өөр-

Кандыг-даа малды таптыг кадарып, өстүрер болза, беримчеи аажок улуг. Манай чүлге карак-кызыл шудуругу куш-ажыл негетинер. Сут-Хөл кожуунда «Иштин» совхозтун жол алдыры ашыу ажылы бооп турар. Ажыл-агый чыл саанында он арбын орулганы кирип ап келген. Совхозтун мал эмчизи Долгачева Натпиг-оол Оорнакка даразында айтырыгларын салдым.

— Ажыл-агыйда шээр болгаш бода малдың каш кодамы барыл? Ында байдал амгы үеде каныгыл?

— Нитизи-биле өшкүндө ийи бригадалык 28 коду өшү, сардык биле чылгызы 1-1 коданары бар. Олар Чангыс-Шиви, Шеле, Шом-Шумда база Шынада туруп турар. Бо эртерп турар кыш бистин малчынар-рыкка ыңдырла бергезиниң болдурбады.

Ужур кыш ашкан деп болур. Чылгалташы-биле күзгө-дүзүлгөни эки эртергенин черчеллеп турар, азыралга турар мал мою мурунда ышкы хой болган. Нитизи-биле бистин малчынар-рыкка кышты багыт эвек эртерлер. А ам бо частын «аажычаны» кандыг болуру билдимес. Белектеп алган мал чөмчүн курлавыры кышкы хонаштарда ам-даа арбын хөвээр. Ону чаш төңгүке чедир камнап берип турар.

— Өшү оодлашкыны кажан эгелээр?

— Оодлашкын кажан эгелээр, кажан төнерил деп айтырыгга дорт харын бердимес. Чамдык коданнарда

Малчын коданнарда БАЙДАЛ ЧОГУМЧАЛЫГ

мал оодлашкыны эгелей берген, 30-40 анай кеступ келди. Оларны куш-шыдагы аажок шыраак, төрөөн малга немелде чөмөр — сула, чарбаны өйлеп берип турар. Нитизи-биле агаар-бойдус кадыг, чымчак-даа эвес, өй-тавында туруп турар.

— Малчынарны амдырал хандырдыгында хамаарыштыр чүп чугаалап болур силер

— Ийи бригадала тускай шалыңгы ийи бригадирин быжыгалаан. Олар Чангыс-Шиви-биле Шеле девискээр-лерин малчынарны харылап турарлар. Олар малчынарның негелде-диг-лерин чогуур черге тургузуу, боттуп деткимчени хире-ша-биле чедирип чоруурлар. Ол ышкы малчынарны чагыткан солун-сеткүүлдерин база чедирип турарлар. Ийи бригадалар малчынарныда аял, чарбаны «аскап» турар амдыралы барык чок ийин.

Малчын бурузунда хооруп, солтап чир таара, дөбө кылар быйыгар даглар бар. Тарааны совхоз шаңында дээрбеге чинеткен өрткө-биле тырттырып алганнар. Коржанын улуг өрткөктү даглан азыралдан ойнат-лааннар. Аша-шалан айтыры бергедээ болза, совхоз дирекцияны браан-биле

легрин чогуур черге тургузуу, боттуп деткимчени хире-ша-биле чедирип чоруурлар. Ол ышкы малчынарны чагыткан солун-сеткүүлдерин база чедирип турарлар. Ийи бригадалар малчынарныда аял, чарбаны «аскап» турар амдыралы барык чок ийин.

Малчын бурузунда хооруп, солтап чир таара, дөбө кылар быйыгар даглар бар. Тарааны совхоз шаңында дээрбеге чинеткен өрткө-биле тырттырып алганнар. Коржанын улуг өрткөктү даглан азыралдан ойнат-лааннар. Аша-шалан айтыры бергедээ болза, совхоз дирекцияны браан-биле

СӨРЭ-ниң Энергетика яамы-зына база кол эргелеге кирип, айтырыгын шыңгыр тургузуу. О. Шынааның чонна берген азаашкынын саңыдырып турган, шак ыңдыг бетон чагылары кат-тап кылгып турар эске бир заводка быжыгалаашкын кылдырып алган, улаштыр ол заводка четкеш келген. Ол завод Ярославль областа чүве-дир. Анаа четкеш, заводтун удуртук-галык-биле өрө-түңгөлдүг чугаалашкан сууда, 585 чагылары уш ай хуузада кылгып чорудат дугайында керээни чарган. Завод сүзүн ээлеэн-даа. Оң азында туудуг ам-на шуудан.

Ол хире-дегезин эзэп элээп бергезиниң тургулаан. Красноярск (ында Тываның харылаар организациан — «Трест бай» ашк чок) дээш чыл паныче кирбес, Минусинск Тывада байдал нарын дээш туудугуларын чоруттап турар бээр. Оон кадында сыгырган дем-нарын керекселер чок эзеп турар аар, чүп турбаан дээр силер. Красноярск, Минусинск хоорайларже каш-даа каттап четкен улус хой болган. Ол бугу куженишикин хире халас барбаан. Кол-ла чүве сайылган чырыктың, электрик болган-ыкка өөрүүр бис.

С. ШАЛЫК.

«РОССИЯ» СОВХОЗТАН МЕДЭЭЛЕР

Совхозта нитизи-биле мал чөми четгир, Механизаторлар мал чөминин сөөртүлгезин үзүктелдирбес дээш шудуругу ажылдап турарлар.

Эртерк чылдың бо үези-биле деңизеге, совхозта төрөөн инектериниң саны ийи катап хой. Ыңчан 45 инек төрөөн турган болза, ам бо хуннерде 90 инек оодлашкан, бызаалары онча-менди доруугу турар.

Ажыл-агыйның нити төрүүр хоюнун саны, эске совхозтарга көөрдө, эвээш. Оларны ийи-де кодама үскен. Бады-Саган деп черде Павел Сарыгаларың кодамында төрүүр 355 хойнуң 270-и оодлашкан. Амдыгында төрүттүг хураганының денгели эки. Камбак-Чоогада Хензи-оол Карманов кодамында 260 хой төрөөн, хураганнары база оона-менди.

Эртерк чылдың ажыл-агый бир гадан кызыл-тастың 12,5 центнер дүжүндү алгаш, 4900 тонна кызыл-тасты шыгырап алгыр аргылыг болган. Оң 1800 тонназын Кызылдың сайгарыгга баазанын дугааган, 110 муң рубльди совхоз араныңа кирип алган. Арктан тарааны дугаалап тураруну аргызы бар. Ыңчалда-даа сайгарыгга баазаны ажыл-агыйлар-биле санажыр арга чок болуп, тараа хуээш албай турары-биле, ол тараа саарылаже кирбей чыдып берген.

Чөйгө чер андаларынын багыт чорутканы-биле сула арбайын дүжүндү эртерк чылдың ыңдырла конучуг эвес болганда, ону чүлге мал чөминге ажылдап эгелээр чер. Арбайын суланы чангыс каттап болбазыраткан черге тарыгга, боттуп үнүштер тарааның чамдыгынын тууду-чипкен. Оң-биле чергелештир дугааган 250 тонна тарааны эртээни чамдыгынын сайгарыгга баазаны ам-даа бербээ.

Совхоз дириг дензиң 117 тонна малды, 444 тонна сүтү күрүнегө дугааган, элөөн хой акаша орулгалыг болган. Ыңчалда-даа ол кирип алган акаша ажыл-агыйның коммерциалыг банкыдан алган чөдөлдерин дугаарына өй болган. Ыңчанга ажыл-агый нитизи-биле карыгалыг ажылдаан.

Ажыл-агый бо чылдан тараа культураларын 4780 га черге чакыр. Кызыл-тасты 3550, арбайны 200, суланы 1030 центнери тус-тузунда тарыры көрдүнгөн. Кызыл-тасты үрезиниң аргылашкынын ийи катап чоруткан. Төп шакта 25 тонна арбай барын бар, а херек кырында херек-леттинип турары 40 тонна. Херек үрезиниң эске ажыл-агыйлардан — жоказы «Тинделге» совхозтан алырын дугурушкан.

Нестетип турар 185 тонна сула үрезиниңден шанда ам бары 100 тонна. Оң бирги аргылашкынның чоруткан. 85 тоннаны кайын алдыр ам-даа билдимес. Ыңчанга совхоз үрезин аргылашкынның талазы-биле эске ажыл-агыйлардан дык хожудат турар. Ам бо хуннерде чедир үрезиниң кайы хирезин чогуур шынарга чедир арылган белектеп алганын билидимес. Часкы тарылгата чедир каш-ла хонук арктан дамынчаар шүшпек ажылдарга болур бө?

Савы-оол ООРЖАК, «Шынык» кооп.

«АНЫЯКТАР — ИДЕГЕЛИМ, БУЗУРЕЛИМ»

Тыва Республиканың Москвада доктаамал төлээ чериниң даргазы В. Х. Сүге-Маандыр мою мурунда республиканың аны-ангы кожуунурун, комсомол, партия, совет ажылдарына үр үеде ажылдап келген.

Чоокта чаа В. Сүге-Маандыр ажыл-аланбанын аайы-биле Кызылга чоран. Бистин корреспондентине В. Кара-Сал анаа ужурашкан, куш-культура болгаш спорт ажылдына оон киржилгезини дугайында элээп каш айтырыгларын салган.

— Владимир Хертекович, силер анык-чалыг үеңдерде Тываның көдээ ажыл-агый техникумун дооскан болгай силер, оң соонда каа-кааа ажылдап чоран силер база спорт талазы-биле чүпү кылган силер?

— 1960 чылдар үезинде көдээ ажыл-агый техникумун доозуп тургаш, республиканың бирги чери дээш болган тыва хууш, стол теннис баскетбол база хоккей маргылааларына доктаамал кирип келген мен. Тыва хуушеке болгаш стол теннигинге Кызылдың каш дамыр чемпиону атты чаалап ап чордум. Ыңчан бистин техникумуна спорт талазы-биле кончут сундулуг аныяктар хой турган. Оларны аразында ам көдээ ажыл-агыйда үр үеде ажылдап, колхоз, совхоз директорлар, удурткучулар аныяктар чоруур кижилер хой. Республика төвүңе улуг маргылааларга Сүүр-оол, Базыр-Тараа, Монгул-оол, сулгар доктаамал шанаалды черлери ээлеп келди. Оларны аразында болум база уруглду хуушун, маргылааларына организастаып келдим. Анык чыдарында Улуг-Хем кожуунунуң шыңгыр «Улуг-Хая» совхозка агарытомнап тургаш, волейболда, тыва хуушеке, стол теннигинге болгаш хоккейге кожуунун шилдик комманданын составында доктаамал кирип, республика маргылааларында кирип чордум. 1965—1970 чылдарда Улуг-Хемин спортчулары база, бурят хууштерге республика спартакиадазына тергилдеп турган.

Ол үеде кожуунга болгаш эске-даа черлерге волейбол кончут негтерээп турган.

Хоочуп спортчу-биле чугаа

метр хире ийи хавак аразы доштаалгаш, түтүч бээр чүве. Аада чүлге өр улус эвес, харын-даа шокчалыг кыстар конькиге маннаарыга өөргөп ап турду. Хоккейге кожуун иштинин маргылааларына бугурутуп алган организациа черлеринде амак дөк 6-7 хире команда доктаамал ойнап турган. Ыңчан чүлге Мугур-Аксы шокчалыг бистин ийи команданын маргылаала доктаамал кириштирип турган. Болгарыма, хоккей ол черге элээп дөгүмүч аман турган чүве.

1971 чылдың чаксаар кызын Кызылга болгаш республика маргылааларына үшкү чери элээп бис. Ыңчан Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга кожуунурун командалары хоккей талазы-биле кедедереи шыраак турганын хоочун спортчулар ам-даа сактап чуртуп боор. Ылангыч Бай-Тайгадан Май-оол, Борис, Аксы-Барыктан Михаил сулгары ам-даа үстү чашыр мен. Ыңчан өөлгү онда Тожуну командазын 11:0 сапта уткуяны ам сактап олар-дыр мен.

— Владимир Хертекович, силер Барыын-Хемчикке хой үенин иштинде ажылдап болгай силер. Ол үенин дүжүндүда кожуунга спорт болгаш куш-культура ажылыны дугайында чүпү чугаалап болур силер?

— Ийе, «Тыва даг-дугу» комбинатка беш чад дүжүндү парток секретарылан, оң соонда ийи чөл ажыг үеде хооруксоом дараалап ажылдап турарымда Ында спорт комплекзинин ажылы тускай программа бээр чорудуп келген бис. Комбинаттын цехтер хоорайны бугурутуп, албан, организациа черлерини аразын маргылаалар кончут кирди болган хой кончуп ирилгезин биле эртерп турган. А ажыл-агыйымын бычак багыт эвес чоруп хой удаа шанаалдык-мактадылда турду-ла. Ыңчан комбинатка «Эң аки спортчү чөк» баа хоорайга «Эң аки спортчү коллектив» деп аттар дээш

диринан апар. Ол акашлар «Красноярскэнерго» черинге чоруй бар. Ол дээрге республикага улуг когарал болур. Ыңчанга чырык эртерк чогуур үезинде төлээр күзүңгүн.

Юрий МААДЫ, (Гонорары Кызыл-Аргада эскүстер шокчалыгы шилчилдери диледим).

ЭЙ-ШААНДА ТӨЛЭЭР

Өрткөктөр өөрениң дугайында чугаалап турап болгай. Ам чаңгыгы кадыг эвек. Чаа ай үнегерле, өрткөк өзүп ораны билдиргир.

Апрель 1-ден эгелеп өрткөктөр база каттап өстүр. Электри болгаш газ хөлезиниң ийи катап эскен. Бистин чамдык чаңгыс чер-чуртуулгары-выс (тыва кижилер дээрим

ол-дур ийин) хунук даарта-лап турган, хамык чүве өртөөн төлөөниң, көвүдөп алыр ийик бис чөк. Далажык эвес бис. Бистин орус эш-өрүүвүс ол талазы-биле кончут кижээнегиң болгай. Эй-шанда төлөп алыр.

Бир эвес үезинде төлөөс болза, ол акашал өскеш турар бээр. Чырыктың акаша чыгыла-чыгыла, мил-

дионнар апар. Ол акашал «Красноярскэнерго» черинге чоруй бар. Ол дээрге республикага улуг когарал болур. Ыңчанга чырык эртерк чогуур үезинде төлээр күзүңгүн.

Юрий МААДЫ, (Гонорары Кызыл-Аргада эскүстер шокчалыгы шилчилдери диледим).

Савы-оол ООРЖАК, «Шынык» кооп.

ТЕЛЕМАСТЕР БОЛЗА

Шынап-ла, бистин ко-рувуска ажылдап турган болза деп болот нээр сен. Телевизор, магнитофон, радиола деп чериниң чугула дээр чинеткен, эг-теп үрелин. Телемастер дегин чаладыр берге. Чалаттырып турар келир солун, сеткүүлдерден Россияда болуш-чунурун, Тывага ботуш болуп турарын номчул, билди турар бис. Бүгүле массалыг мелээ чепсектерден чээрби чүс чылдыг бир хуулаазыны — телевидение бистин амдыралдык чугула чери ээлеп турар. Ырак-урак черде биске чээли бээр болза, херек чүдүлдери садып, бажык-балгатты хөлезилеп тургаш, ажылдап шыдар бис, а биче бугуруткелеп аныкты деп бодагар, чээли алгыры болдуммас-тыр деп, хомудат чугаалаарлар-даа бар.

Шынап-ла, оларны деткир олурарымыска, чугаалап көрүшкүндө улус бирде-бирде мугурангы-даа боор-ла дыр. Сөөлү үеде Россия «өрү хун көрбөстөөн», улуг-улуг бугуруткелеп туруп, улус анык кыластап, негелдер салып туруп хунуңуңе күдуулап, күварчаар чүдүлде, хөөб, чигир, өртөөн хунде хунче өзүл-те, өзүл-те турар. Оон эске-даа солун дынадыгларыны, кино, концерттерни көөр-ледим бис.

Хостуг үезинде телевизорну көрүп орда-эки-ле, кандыг-даа эт, кара хайлыг, үрел-бээр-ле болгай, ону кылыр чурттагар «Шынык» номчулчуларынын мурундан изиг байыр чедирип тур бис.

— Четтирдим.

Апрель 18-тен 24-ке чедир

ПОНЕДЕЛЬНИК

АПРЕЛЬ 18

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
15.00 Медээлер. 15.25 Сайгарлыкчы. 16.20 Херектин учурунча кирбейи. 16.50

Уруглар ТВ-иниң ассоциациясы. 17.10 Кижи буруу сылдыс. 17.50 Технодром. 18.00 Медээлер. 18.25 Футбол. 18.55 Документалр болгаш салым-хуулар. 19.05 Миннатор. 19.20 «Горячев болгаш ескелер-даа». Телеэриал. 23-ку сериясы. 19.55 «Восток». 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштал! 21.00 Ме-

дээлер. 21.30 Эки-дир. 22.40 Пресс-клуб. 00.00 Медээлер. 00.20—01.05 «Душ». **ИНИГИ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
17.00 Уругларга дамчыдылга. 17.15 Россияда бизнес. 17.50 Хунуң-не байырдал.
«ТБВА» канал
18.00 «Телеанонс». 18.20

Мультифилм. 18.30 Мультифилм. 18.45 Медээлер. 18.55 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. **«ТБВА» канал**
19.20 «Вора-Шээлейнц» уран чуул арынчыгажы. Аадычларывыс — Шагаан-Арыда музыка школазының өөреникчилери. 20.00

«Инфо-пресс». **«РОССИЯ» канал**
20.10 Вистия салгысы. 20.40 «Бнакшылдың астрогоньясы». 21.15 Четпуг чоруктуң уези. 22.10 Криминалдыг дындагылар экраны. 22.20 Спортчу карусель. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 «Джанко база катан согугну берип тур». Уран-чечен фильм. 00.30 «Алмас агымның» чаштанчыларында... 01.20—02.20 Драма артистери ырларар.

УШКУ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
18.00 Камгалаал—911. 19.00 Медээлер. 19.25—20.10 «Провинция».

Багыр гедирит түр дис!
Вистия аваныс Алчымаа Чаповна МОНГУШ апрель айда 56 харлап турар. Ол бүгү назында анык-ескени өөрөдип, кижизилер улуг харысалгалыг ажылга хей күжүн берип, оон бээр 36 чыл эрте-даа берген болза, анык ажыл-ижин ам-даа уламчалыг. Өвүр кожуунун Солтур ортукам школазында социал-педагог хүлээлгезин багый өвөс күүседип чоруур.
Улус өөрөдлөгөзүңүз шүгүмүңга хей чылдарда үре-түңгөдөгү ажылы дээр аваныс республиканың Өөрөдлө амызының, кожуң чагырганың өөрөдлө илдиниң база школының муруннад хей улаа шаңчалдып-мактадып, чоңуңа хундуктелин чедип алган. Хей-хей аныктарыни кижизилдиң амылдардын делгем орунуче удеп чоруур аваныска чоргаларын, оон төртүтүңгөн хунун таварыштыр чүректин ханызындан иңи байыр чедирип, бажыг калдыктылды, аас-кежикти күзөп түр бис.
Уругтары: огуу Слава, кени Нада, уруглары Айдын, Руслан, уругларының уруглары.

ВТОРНИК

АПРЕЛЬ 19

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
6.00 Медээлер. 6.35 Эртеңи сула шимчээшкннер. 6.45 Эртең. 9.05 Шимчeves өңү рыногунун дугайында допчулал. 9.20 Домисолька. 9.40 «Петербургтун чажыктары». Уран-чечен фильм. 4-ку сериясы. 10.40 Музыка клу-

ву. 11.20 «Горячев болгаш ескелер-даа». Телеэриал. 23-ку сериясы. 11.50 Пресс-экспресс. 12.00 Медээлер. 12.10—12.40 Футбол.
15.00 Медээлер. 15.20 Сайгарлыкчы. 16.10 Херек. 16.20 «Том Соверниң жукаралдары». Мультифилм. 16.50 Вистия аравыска, уруглар аразыңа... 17.10 Музыка клубу. 17.50 Өңү ээзиниң эге билгилери. 18.00 Медээлер. 18.25 «Нежээки кыйгы» ансамбль ойнаар. 18.45 Протокол одуруунда. 18.55 «Петербургтун чажыктары». Уран-чечен фильм. 4-ку сериясы. 19.55 Тема. 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштал! 21.00 Медээлер. 21.30 «Монарттын тывызы». 22.30 Хоккей. Чапсарда (00.05) — Медээлер.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Медээлер. 8.20 Тодаргайы-биле. 8.30 Автомиг. 8.35 Негеттинил тур... негеттинил тур... 8.45 Формула-730. 9.15 Ажылгыр кижилериниң уези. 9.45 Демир аларсы. 10.15 Эртеңги концерт. 10.30 Четпуг чоруктуң уези. 11.30—11.50 Тараачынар айтырыгы. * * *
16.00 Медээлер. 16.20 Телеэриал. 16.25 Уругларга дамчыдылга. 16.40 М—трест. 16.55 «Дүрзү-хевир». 17.40 Мен—баштың мен.
«ТБВА» канал
18.05 Медээлер. 18.15

Мультифилм. 18.30 Тываның херекчелдерин иңгителениң даргазы Х. Д. Монгуш-биле интервью. 18.45 Медээлер. 18.55 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. 20.00 «Санта-Барбара». Уран-чечен фильм. 306-гы сериясы. 20.50 «Артык эрге-лериниң онзагайы болгаш ядараашкыны». 21.20 Спортчу карусель. 21.25 «Формула-1» классна авточарыш талазы-биле делегей чемпио-

нады. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 «Формула-1» классна авточарыш талазы-биле делегей чемпионының. 00.00 Фильмниң баштайгы көргүзүү. 00.15 «Дзюрга каастакчы». Уран-чечен фильм. 02.00—02.35 Чажыкты-нышыктын.

УШКУ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
18.05 Хунуң-не байырдал. 18.15 Эң-не бөдүңү-биле. 19.25—20.00 Мультифилм.

СРЕДА

АПРЕЛЬ 20

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
6.00 Медээлер. 6.35 Эртеңи сула шимчээшкннер. 6.45 Эртең. 9.05 Шимчeves өңү рыногунун дугайында допчулал. 9.20 «Саскан». 9.40 «Петербургтун чажыктары». Уран-чечен фильм. 5-ки сериясы. 10.40 Кузелимниң ойнаар-кызы. 11.10

Аяң-чорукчулар клубу. 12.00 Медээлер. 12.10 — 12.20 Пресс-экспресс. * * *
15.00 Медээлер. 15.25 Сайгарлыкчы. 16.20 «Том Соверниң жукаралдары». Мультифилм. 16.50 Кузелимниң ойнаар-кызы. 17.20 «Клуб-700». Харызыр. 17.50 «Свини тывызы». 18.00 Медээлер. 18.25 Мир. 18.45 Документалр болгаш салым-хуулар. 18.55 «Петербургтун чажыктары». Уран-чечен фильм. 5-ки сериясы. 19.55

Э. Рязановтун автор программазы. 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштал! 21.00 Медээлер. 21.30 Бомонд. 21.45 Эртең хунер, эртең кежээлер... 22.25 Пресс-экспресс. 21.55 50x50. 00.00 Медээлер. 00.20 — 00.45 Мария Фаллахты билдирилсе бе? **ИНИГИ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
8.00 Медээлер. 8.20 Тодаргайы-биле. 8.30 Автомиг. 8.35 Негеттинил тур... негеттинил тур... 8.45 Формула-

730. 9.15 Ажылгыр кижилериниң уези. 9.45 Эй-би-си-нин медээлери. 10.15 «Санта-Барбара». Уран-чечен фильм. 306-гы сериясы. 11.00 Эртеңги концерт. 11.25 — 11.45 Тараачынар айтырыгы. * * *
16.00 Медээлер. 16.20 Телеэриал. 16.25 «Такой возраст». Сеткүүл. 16.55 Уругларга дамчыдылга. 17.10 Мульти-пульти. 17.20 Медээлер. **«ТБВА» канал**
17.30 «Дымковога час». Телефилм. 17.45 «Бегүн деле-

гейде». 17.55 «Өске Азия». Корея дугайында фильм. 18.25 «Сүзүк-биле актирлер, сезиг-биле аарыгы». Тываның медицина профилактика төвүнден дамчыдылга. 18.45 Медээлер. 18.55 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. 19.20 Боду бодунга режиссер. 19.50 «Санта-Барбара». Уран-чечен фильм. 307-ги сериясы. 20.40 «Ким-даа утундурбаан». 20.45 Л-клуб. 21.30 «Хеп-негертен азы Солун төөгүдөр». 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 Орус виза. 23.30 «Күштүг күзөл». Уран-чечен фильм. 00.50 Джаз-фильмоник-холл. 01.20 — 02.20 № 9 шыпшың.

УШКУ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
17.20 Дээрчилер — эштер. 17.40 Хунуң-не байырдал. 17.50 Эң-не чурттап чоруур дуг сен. 18.05 «Бранки Чоён чук». 18.50 Спортчу карусель. 18.55 — 19.00

БАЖЫНЫ САДЫП АЛЫНАР!
Кызылдын төп чыдыдылга-электрик станциязының районунда 5 өрээлдиң бажыны садып турар. Бнда огород, кат-чимис бээр ниятарны тарып олурткан, чунар-бажың, чуртпада болуру кожа бажың, септик болгаш телефон база бар.
Дугуржуп алыры-биле 2-68-32 дугаарлыг телефонну ажылгап болур.

ЧЕТВЕРГ

АПРЕЛЬ 21

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
6.00 Медээлер. 6.35 Эртеңи сула шимчээшкннер. 6.45 Эртең. 9.05 Шимчeves өңү рыногунун дугайында допчулал. 9.20 «Филия». Мультифилм. 9.35 Дириг амытаннар аймаа. 10.10 Кижи болгаш хоойлу. 10.40 «...Он алды харлыгырга чедир болгаш оон-даа өрү назылыгырга». 11.20 Режис-

сер Белянкинниң фильмнери. «Киржикчилери». 11.50 Пресс-экспресс. 12.00—12.10 Медээлер. * * *
15.00 Медээлер. 15.25 Сайгарлыкчы. 16.05 Чединчикиниң канчаар чедип алыры. 16.20 «Том Соверниң жукаралдары». Мультифилм. 16.50 Музограф, азы Ону дыйнаан мен... 17.10 «...Он алды харлыгырга чедир болгаш оон-даа өрү назылыгырга». 17.50 Технодром. 18.00 Медээлер. 18.20 Өңү ээзиниң эге билгилери. 18.30 «Чажыды-биле». 18.55 До-

кументалр болгаш салым-хуулар. 19.00 Футбол. Эш хуу учуражылга. Турцияны болгаш Россияның шилдик командалары ойнаар. 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштал! 21.00 Медээлер. 21.25 «Вашыңчыга хоран». Төгүңүң балалчак арыннары. 21.55 Л. Вуюнолдун фильмнери. 23.45 Хоккей. 00.00 Медээлер. 00.20 Пресс-экспресс. 00.30 — 01.00 МТУ. **ИНИГИ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
8.00 Медээлер. 8.20 Тодаргайы-биле. 8.30 Автомиг. 8.35 Негеттинил тур... негет-

тинил тур... 8.45 Формула-730. 9.15 Ажылгыр кижилериниң уези. 9.45 Эй-би-си-нин медээлери. 10.10 «Хуу-газын сал». Киночуртамал. 10.20 «Санта-Барбара». Уран-чечен фильм. 307-ги сериясы. 11.10 Чоруптаалы. 11.20 — 11.40 Тараачынар айтырыгы. * * *
16.00 Медээлер. 16.20 Телеэриал. 16.25 «Такой возраст». Сеткүүл. 16.55 Уругларга дамчыдылга. 17.10 Мульти-пульти. 17.20 Медээлер. **«ТБВА» канал**
17.30 «Тере-Хөлдүн чал-

гылары». Кунгуртуугулар-кыг көргүзүү. 17.55 Тывага суг турмузи. 18.25 «Уенин судалы». Дамчыдылгага Тыва Республикасыңың Дээди Хуралының депутаттары киржип. 18.50 Медээлер. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. **«ТБВА» канал**
19.20 «Словесник» клуб. 19.40 Хөгжүмүг байыр. 20.25 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
20.30 «Санта-Барбара». Уран-чечен фильм. 308-ки сериясы. 21.20 «Ким-даа утундурбаан». 21.30 Ке-

дзеден чагаалар. 22.00 Ректаның. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 Спортчу карусель. 23.00 Теваркы мөгениниң. 23.55 Кежээки салон. 00.55 Шыпшың бажың. 01.50 Криминалдыг дындагылар экраны. 02.00 — 02.30 Хроно. Авто болгаш моторспорт. **УШКУ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
17.20 Хунуң-не байырдал. 17.30 «Өртектериң алап тур бис». 18.00 Чаа шүгүм. 18.45 «Динозавр болбайна кер». 19.25 Ажыл-ижин хунер. 19.55 Бөдүңүн оңуу. 20.25 — 20.30 Реклама.

ПЯТНИЦА

АПРЕЛЬ 22

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
6.00 Медээлер. 6.35 Эртеңи сула шимчээшкннер. 6.45 Эртең. 9.05 Файншиал таймс. 9.20 «Иванкиа болгаш Симоника». Уран-чечен фильм. 10.25 Футбол. 11.25 «Эртеңор» ансамбль. 11.50 Пресс-экспресс. 12.00 — 12.10 Медээлер. * * *
15.00 Медээлер. 15.25 Сайгарлыкчы. 15.55 Уругларга дамчыдылга. 16.10 «Иванкиа болгаш Симоника». Уран-чечен фильм. 17.15 Концерт. 17.40 Култура дугайында медээлер. 18.00 Медээлер. 18.25 Уран-чечен фильм. 19.45 Хуулаазыңнар шөлү. 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштал! 21.00 Медээлер. 21.30 Неделяның кижизини. 21.50 Детективтер клубуна. «Аас-кежиктиң Аравияже аян-чорук». Уран-чечен

фильмниң баштайгы көргүзүү. 23.25 Хоккей. Чапсарда (00.05) — Медээлер. 01.00 Пресс-экспресс. 01.10 — 01.30 Музобоз. **ИНИГИ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
8.00 Медээлер. 8.20 Тодаргайы-биле. 8.30 Автомиг. 8.35 Негеттинил тур... негеттинил тур... 8.45 Формула-730. 9.15 Ажылгыр кижилериниң уези. 9.45 Эй-би-си-нин медээлери. 10.10 «Дөш фонунга портрет». Телефилм. 10.20 «Санта-Барбара». Уран-

чечен телевизор. 308-ки сериясы. 11.10 Чоруптаалы. 11.25—11.45 Тараачынар айтырыгы. * * *
16.00 Медээлер. 16.20 Телеэриал. 16.25 «Такой возраст». Сеткүүл. 16.55 Уругларга дамчыдылга. 17.10 Мульти-пульти. 17.20 Медээлер. **«ТБВА» канал**
17.30 «Тере-Хөлдүн чал-

гылары». Кунгуртуугулар-кыг көргүзүү. 17.55 Тывага суг турмузи. 18.25 «Уенин судалы». Дамчыдылгага Тыва Республикасыңың Дээди Хуралының депутаттары киржип. 18.50 Медээлер. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. **«ТБВА» канал**
19.20 «Словесник» клуб. 19.40 Хөгжүмүг байыр. 20.25 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
20.30 «Санта-Барбара». Уран-чечен фильм. 308-ки сериясы. 21.20 «Ким-даа утундурбаан». 21.30 Ке-

дзеден чагаалар. 22.00 Ректаның. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 Спортчу карусель. 23.00 Теваркы мөгениниң. 23.55 Кежээки салон. 00.55 Шыпшың бажың. 01.50 Криминалдыг дындагылар экраны. 02.00 — 02.30 Хроно. Авто болгаш моторспорт. **УШКУ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
17.20 Хунуң-не байырдал. 17.30 «Өртектериң алап тур бис». 18.00 Чаа шүгүм. 18.45 «Динозавр болбайна кер». 19.25 Ажыл-ижин хунер. 19.55 Бөдүңүн оңуу. 20.25 — 20.30 Реклама.

соонда». 23.25 «Кинограф». 00.15 «Туттурган кадың». Уран-чечен фильм. 02.20—02.30 «Суг алаңга чоруур сарыг хеме» клуб. **УШКУ ПРОГРАММА**
«РОССИЯ» канал
18.05 Хунуң-не байырдал. 18.15 Шериг курьер». 18.30 «Россия толуг-догаа болур бе?». 19.25 «Россияның ажык кинофестивалы». 19.55 — 20.00 Реклама.

СУББОТА

АПРЕЛЬ 23

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
7.10 Эртеңи сула шимчээшкннер. 7.20 Ажылгыр кижизиниң суббота эртеңи. 7.55 Медээлер. 8.35 Спортшанс. 9.05 Лама оззу. 9.25 Джунглиниң кыйгызы. 9.55

Мир. 11.20 Эртеңги почта. 11.50 Амданнышыккы. 12.05 Чогаалычы сорук киришиниң бажымаанышкы шаптыктары. 12.35 Соло. 12.45 Медицина сөзү. 13.15 Мен — херээкениң кижи мен. 13.45 Авиакосмонавт салон. 14.00 «Иң болгаш Геркулес». Мультифилм. 14.10 «Бүстүнүң суг алаңга аян-чорук». 15.00 Медээлер. 15.15 «Ринальдо Ринальдияны дегерези бажында. 11.20 Эртеңи сылдыс. 12.10 Марафон-15. 12.50 «Чапаяв». Уран-чечен фильм. 15.00 Медээлер. 15.05 Эквентер. 15.35 Аян-чорукчулар клубу. 16.25 Мультифилм: «Феликс дисней», «Буктар хайган азулуң аңчылар». 17.20 «Панорама». 18.00 Шоодугур. 94. 18.45 Авто-шоу. 19.00 Медээлер. 19.15 Шаргалка. 19.20 Дорт эфирге диалог.

ни — дээрбечилер атаманы». Уран-чечен фильм. 15.45 Эстония: чыпээржилгезе орун. 16.15 Ультрас-си. 16.45 Ойна, элер-хааржак. 17.30 Дириг амытаннар аймаа. 18.10 Кагаамчыктыг чеди. 18.15 «Челлер болгаш соонда». 19.50 «Тарышкан ийи кижи». Уран-чечен фильм. 11-ги сериясы. 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштал! 21.00 Медээлер. * 21.30

дээлер. 18.55 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. **«ТБВА» канал**
19.20 «Телестинария». А. В. Чыргал-оолдун төртүңгөн хунуңче. 19.50 Медээлер. **«РОССИЯ» канал**
20.00 «Ваучер. Тенериниң 70 хонук артка». 20.35 «Шиниктер». Уран-чечен фильм. 22.25 Спортчу карусель. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 Репортер. «Ленинниң

дээлер. 18.55 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. **«ТБВА» канал**
19.20 «Телестинария». А. В. Чыргал-оолдун төртүңгөн хунуңче. 19.50 Медээлер. **«РОССИЯ» канал**
20.00 «Ваучер. Тенериниң 70 хонук артка». 20.35 «Шиниктер». Уран-чечен фильм. 22.25 Спортчу карусель. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 Репортер. «Ленинниң

дээлер. 18.55 Чарлалдар. **«РОССИЯ» канал**
19.00 Медээлер. **«ТБВА» канал**
19.20 «Телестинария». А. В. Чыргал-оолдун төртүңгөн хунуңче. 19.50 Медээлер. **«РОССИЯ» канал**
20.00 «Ваучер. Тенериниң 70 хонук артка». 20.35 «Шиниктер». Уран-чечен фильм. 22.25 Спортчу карусель. 22.30 Медээлер. 22.50 Сылдыстар чугаалап турлар. 22.55 Репортер. «Ленинниң

ВОСКРЕСЕНЬЕ

АПРЕЛЬ 24

БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
7.15 Эртеңги гимнастика. 7.25 Медээлер. 8.05 Сагыш-септик көдүрериниң шагы. 9.05 Арт курьер. 9.35 Эртең. арте. 10.05 «Полгон». 10.35 «Спортлото». 10.50 Амды-

зында дегерези бажында. 11.20 Эртеңи сылдыс. 12.10 Марафон-15. 12.50 «Чапаяв». Уран-чечен фильм. 15.00 Медээлер. 15.05 Эквентер. 15.35 Аян-чорукчулар клубу. 16.25 Мультифилм: «Феликс дисней», «Буктар хайган азулуң аңчылар». 17.20 «Панорама». 18.00 Шоодугур. 94. 18.45 Авто-шоу. 19.00 Медээлер. 19.15 Шаргалка. 19.20 Дорт эфирге диалог.

20.05 Ус-тывшытын дириг тынчы. 20.10 «Эргеничел мен, ыңчалажак эмнедип алыр мен». Уран-чечен фильм (Франция, 1978 жыл). 9.55 Ала-нелерге тоол. 10.25 22.00 Улуг-хун. 22.50 Эфирде музыка. 23.40 «Х» программа. 00.00—00.15 Медээлер.
ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Медээлер. 8.20 Авто-

минг. 8.25 «Бүгү армяннар-нын католикозу». 8.55 «Сонник — чараа-чечен». 9.25 «Чемпионкага эртеңги чем». 9.55 Ала-нелерге тоол. 10.25 Аты-баты... 10.55 «Май айда кинолар». 11.10 «Доктор чурттап чораан». Уран-чечен фильм. 12.35 Тараачынар айтырыгы. 13.00 Медээлер. 13.20 «Кезип болбас». 13.35 «Масленца дугайындан да сактышыкын». 14.05 «Омскинн ак каасталгазы». 14.35 ИБА-нын дээрзөө онаннар ырлар. 15.35 Мама Распутина ырлар. 15.55 Ескелерге белгилешес кижи. 16.40 Алдын кош-ларгы. 17.10 Россияны энциклопедиясы. 17.40 Хунуң-не байырдал. 17.55 «Гуфи болгаш оң командазы». «Кара плац». 18.50 «Алдын Остап». 19.50

20.00 Уран-чечен фильм. 20.00 Медээлер. 20.20 Сылдыстар чугаалап турлар. 20.30 «Ийи дамыр айылы». Уран-чечен фильм. 22.20 Кюсюда. 22.50 Эзотика. 23.35 «Алдыш часкаашкыны». 23.40 «Алдын кош-ларгы». Уран-чечен фильм. 00.50 — 01.50 «Сибирь. Чырыкка удур чурук тырттырышыккы». Телефильм.

Спорту карусель. 20.00 Медээлер. 20.20 Сылдыстар чугаалап турлар. 20.30 «Ийи дамыр айылы». Уран-чечен фильм. 22.20 Кюсюда. 22.50 Эзотика. 23.35 «Алдыш часкаашкыны». 23.40 «Алдын кош-ларгы». Уран-чечен фильм. 00.50 — 01.50 «Сибирь. Чырыкка удур чурук тырттырышыккы». Телефильм.

КИНО

АПРЕЛЬ 16-ДА

«НАЙБРАЛ»: «Чангыс орунга дайын-биле кады» (АКШ) 9.10, 11.10, 13.20, 15.30, 17.40, 19.50. ВИДЕО-ЗАЛГА: «Карен Маккой — ол шыңгы-дыр» (АКШ) 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Дүң ортузуда блюз» (Россия) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «ВОСТОК»: «Учен дашкаар» (Египеттин кинозу) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «ОТЧУГАШ»: «Хеме боолашкын» 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30 шактарда. АПРЕЛЬ 17-ДЕ «НАЙБРАЛ»: «Чангыс орунга дайын-биле кады» (АКШ) 9.10, 11.10, 13.20, 15.30, 17.40, 19.50. ВИДЕО-

ЗАЛГА: «Карен Маккой — ол шыңгы-дыр» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «КА